

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до виконання курсової роботи

«АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФІРМ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ»

(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання зі спеціальності 051 – Економіка, освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»)

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2024

Методичні рекомендації до виконання курсової роботи «Аналітична діяльність фірм на міжнародних ринках» (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання зі спеціальності 051 – Економіка, освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка») / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. Ю. В. Федотова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2024. – 40 с.

Укладач канд. екон. наук, доц. Ю. В. Федотова

Рецензент

М. С. Наумов, кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

*Рекомендовано кафедрою економічної теорії та міжнародної економіки,
протокол № 13 від 23.06.2024*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНА ЧАСТИНА КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	5
2 АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ФІРМИ.....	13
2.1 Аналіз структури та динаміки джерел формування і напрямів використання фінансових ресурсів підприємства.....	13
2.2 Експрес-аналіз фінансових результатів діяльності підприємства.....	20
2.3 Поглиблений аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства. Аналіз ліквідності підприємства.....	22
2.4 Аналіз фінансової стійкості підприємства.....	27
2.5 Аналіз ділової активності підприємства.....	31
2.6 Аналіз рентабельності підприємства.....	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	38

ВСТУП

Зростання динаміки та накопичення інформаційних зв'язків збільшують невизначеність при прийнятті економічних рішень. Це актуалізує необхідність оптимізації процесів збору, збереження та обробки аналітичних даних. У цьому контексті важливості набуває розвиток у студентів навичок формування технологій обробки аналітичних даних, що дозволяють структурувати економічну інформацію, адекватно вибирати методи оцінки та аналізу ефективності діяльності підприємства, а також підвищення обґрунтованості стратегічних рішень.

Метою виконання курсової роботи є визначення впливу зовнішньоекономічних операцій на показники фінансово-економічної діяльності суб'єктів господарювання і оцінка перспектив їх розвитку.

Об'єктом освітньої компоненти є аналітична діяльність у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Предметом вивчення є основні положення інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття рішень у цій сфері.

Результати навчання мають бути такими:

- уміти застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій і прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади);
- уміти використовувати дані, надавати аргументацію, критично оцінювати логіку та формувати висновки з наукових та аналітичних текстів із економіки.

Підготовка курсової роботи повинна бути організована так, щоб здобувачі мали можливість розвивати навички ефективних технічних прийомів і методів аналітичних досліджень, а також обґрунтовувати економічні рішення щодо виявлення внутрішніх резервів підприємств – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Ця робота має продемонструвати здатність здобувачів самостійно

працювати з економічною літературою, застосовувати теоретичні знання під час виконання практичних завдань, робити узагальнення і висновки, а також надавати пропозиції щодо використання потенційних можливостей підприємства на зовнішніх ринках.

Курсова робота складається з теоретико-методичної і аналітичної частини.

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНА ЧАСТИНА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота включає такі елементи:

- титульний аркуш;
- зміст;
- вступ (1-2 сторінки);
- теоретико-методична частина (1-й розділ роботи) обсягом 8–10 сторінок;
- аналітична частина (2-й розділ) обсягом 15–20 сторінок;
- висновки (1-2 сторінки);
- список джерел (не менше 20-ти, оформлених за стандартом ДСТУ 8302:2015, без обов'язкового посилання на них у тексті роботи);
- додатки (за необхідності).

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, розкривається її суть та значущість для підприємства. Визначаються мета і завдання, які потрібно вирішити для її досягнення, а також об'єкт і предмет курсової роботи. Надаються загальні відомості про підприємство, звітність якого є інформаційною базою дослідження.

Актуальність теми курсової роботи розглядається в контексті її важливості для розвитку зовнішньоекономічної діяльності і обґрунтовується критичним аналізом і порівнянням із уже відомими рішеннями проблеми. Висвітлення актуальності повинне бути лаконічним, кількома реченнями потрібно передати основну суть проблеми або завдання. З огляду на актуальність теми необхідно

представити результати останніх наукових та методичних публікацій із цієї проблеми, щоб продемонструвати ступінь дослідження теми, яка потребує подальшого розгляду. Огляд джерел повинен показати здатність студента працювати зі спеціалізованою літературою, систематизувати та критично їх аналізувати, виокремлювати важливе, оцінювати досягнення попередніх дослідників і визначати основне щодо сучасного стану вивчення теми.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, наслідком якого є виникнення проблеми та яке обирається для вивчення. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта і відповідає на питання щодо того, як саме вивчається цей процес або явище. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться, як загальне і часткове. В об'єкті виокремлюється та частина, яка є предметом дослідження. Саме на предмет дослідження спрямована основна увага, оскільки він визначає тему курсової роботи, яка зазначена на титульному аркуші як її назва.

Мета дослідження, а також конкретні завдання, які будуть вирішуватися для досягнення цієї мети, є наступною логічною частиною вступу.

Завдання перераховуються у вигляді списку: вивчити..., дослідити..., проаналізувати..., охарактеризувати..., встановити..., виявити..., визначити... та інші. Завдання повинні відображати зміст розділів або підрозділів курсової роботи.

Методи дослідження. Необхідно перерахувати методи, які використовувалися для досягнення мети роботи. Методи поділяються на загальнонаукові та спеціальні. До загальнонаукових належать аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, дедукція та індукція, системний аналіз тощо. Спеціальні методи включають соціологічні методи – анкетування, економіко-математичні методи тощо.

Обсяг вступу повинен становити 1-2 сторінки.

У висновках подаються основні результати курсової роботи та формуються рекомендації відповідно до поставлених завдань.

Список джерел наводиться після висновків з нової сторінки та складається відповідно до вимог стандарту ДСТУ 8302:2015 Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання.

Для підтвердження власних аргументів через посилання на авторитетне джерело або для критичного аналізу друкованих творів необхідно дотримуватися певних загальних вимог щодо цитування й посилань. Кожна цитата обов'язково має супроводжуватися посиланням на джерело. Текст цитати оформлюється лапками й наводиться в граматичній формі джерела цитування, з урахуванням особливостей авторського написання. Посилання на джерело цитування в тексті роботи оформлюється так: [4, с. 93], де число 4 вказує на номер джерела посилання, а с. 93 – на номер сторінки, де наведена цитата. Якщо джерело має багато сторінок, сторінки вказуються обов'язково. Цитування повинно бути повним і без зміни думок автора. Пропуск слів, речень або абзаців під час цитування позначається трьома крапками (...). Посилання на джерела без цитування в тексті курсової роботи оформлюються у квадратних дужках відповідно до їхнього переліку. Наприклад, коли є посилання на багато джерел, зазначається: «...висвітлені в працях видатних вітчизняних учених ... [2–6]». Якщо є посилання на одне джерело, зазначається: [5].

У додатках подається передусім інформаційне забезпечення виконання курсової роботи (скріншоти фінансової звітності). За потреби можна додати формули, проміжні розрахунки, таблиці, рисунки тощо.

Курсова робота оформляється згідно із загальноуніверситетськими вимогами: друкується за допомогою середовища Windows на одній стороні аркуша білого паперу формату А4 (210 мм × 297 мм) у вигляді суцільного тексту, з ілюстраціями й таблицями. Шрифт Times New Roman, розмір – 14 пт. Міжрядковий інтервал – 1,5.

Текст потрібно оформляти з такими полями: верхнє і нижнє – не менше 20 мм, праве – не менше 10 мм, ліве – не менше 30 мм.

Абзацний відступ повинен бути однаковим по всьому тексту роботи і становити 1,25 см (або 5 символів).

У курсовій роботі потрібно використовувати науковий стиль, який характеризується змістовою логічністю, цілісністю, об'єктивністю, лаконічністю, ясністю, зрозумілістю, завершеністю та доказовістю суджень. Текст має бути викладений від третьої особи, наприклад: «вважаємо», «на думку автора».

Для досягнення логічності використовуються спеціальні функціонально-синтаксичні конструкції, які вказують на послідовність розвитку думки. Наприклад, для відображення причинно-наслідкових зв'язків можна використовувати такі висловлювання: «тому», «відповідно до того, що», «внаслідок того, що», «у зв'язку з тим, що», «крім цього» та інші.

Для переходу до іншої думки рекомендується використовувати висловлювання: «перш ніж вказати на», «варто розглянути» та інші.

Висновки, як правило, починаються так: «таким чином», «отже», «проведене дослідження дозволило дійти таких висновків», «раніше зазначене дозволяє констатувати, що», «дослідження засвідчило, що», «узагальнюючи, варто визначити» тощо. Цей стиль дозволяє забезпечити наукову обґрунтованість та чіткість викладу матеріалу, що є важливим аспектом курсової роботи.

Характерним для наукового стилю є використання речень із усталеними прийменниковими конструкціями, такими як «відповідно до», «згідно з», «у результаті», «зважаючи на», «порівняно з» та інші.

Обов'язковою вимогою є посилання на джерела, які цитує студент. У таких випадках рекомендується використовувати такі вирази: «на думку...», «за такими даними» тощо.

Науковий стиль також передбачає широке використання безособових конструкцій, наприклад: «з'ясовано необхідні умови», «розглянуто», «проаналізовано», «обґрунтовано» тощо.

Типовими елементами мовно-стилістичного оформлення курсової роботи є такі конструкції.

«Актуальність дослідження визначається...».

«Аналіз праць із питань... [5; 8; 17] засвідчив, що...».

«Мета дослідження полягає у...».

«Завдання дослідження зумовлені його метою і передбачають такі вимоги: охарактеризувати...; визначити...; виокремити...; дослідити...; з'ясувати...».

«Визначена мета передбачає вирішення таких завдань...».

«У роботі застосовано такі методи...».

«Практичне значення дослідження полягає у...».

«Дослідження... показало (продемонструвало, засвідчило), що...».

«Результати дослідження засвідчили, що...».

«На підставі аналізу досягнень...».

«Результати порівняльного аналізу засвідчили, що...».

Ці конструкції допомагають досягти наукової обґрунтованості та чіткості у викладі матеріалу, що є ключовими аспектами курсової роботи.

Посилання на ілюстрації, таблиці або формули, які були використані в дослідженні, зазначаються за їхнім порядковим номером, наприклад: «рис. 1.1» чи «див. табл. 1.1».

Якщо студент має власні публікації, доцільно давати посилання на них в основній частині курсової роботи. Нумерація сторінок, розділів, підрозділів, ілюстрацій, таблиць і формул здійснюється за допомогою арабських цифр.

Номер сторінки розміщується у правому верхньому кутку. Простаяти сторінки потрібно зі сторінки вступу, враховуючи попередні, зокрема титульний аркуш і зміст. Заголовки структурних частин роботи – «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» – друкують великими літерами симетрично до тексту. Кожну структурну частину курсової роботи варто починати з нової сторінки. Заголовки структурних частин роботи розміщують по центру і друкують великими літерами, без крапки в кінці. Текст основної частини роботи можна подати у вигляді розділів і підрозділів. Розділи й підрозділи основної частини роботи повинні мати нумеровані заголовки. Якщо заголовок складається з декількох речень, їх розділяють крапкою. Відстань між назвою розділу та підрозділу, а також між заголовком і текстом повинна становити один інтервал. Наприкінці

номера підрозділу крапка не ставиться, наприклад: «2.3» (третій підрозділ другого розділу). Після цього в тому ж рядку розміщують заголовок підрозділу. Усі розділи роботи розпочинають із нової сторінки, а новий підрозділ починається на сторінці, де закінчився попередній, з відступом у два рядки. Остання сторінка кожного розділу повинна бути заповнена текстом не менше ніж на 2/3 сторінки. Заголовки розділів і підрозділів потрібно писати з абзацного відступу, без підкреслення та без крапки в кінці заголовка.

Ілюстрації та таблиці в курсовій роботі варто розміщувати безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації позначаються словом «Рисунок» і нумеруються послідовно в межах кожного розділу, за винятком ілюстрацій, що подаються у додатках. Ілюстрації та таблиці, що займають окремі сторінки, включаються до загальної нумерації сторінок.

Номер рисунка складається з номера розділу і порядкового номера рисунка, між якими ставиться крапка. Наприклад: «Рисунок 2.3» (третій рисунок другого розділу). Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, наприклад: «Таблиця 1.1» (перша таблиця першого розділу). Заголовки графів мають починатися з великих літер, а підзаголовки – з маленьких.

У випадку, коли частина таблиці переноситься на іншу сторінку, слово «Таблиця» та її номер подається тільки раз над першою частиною таблиці, наприклад: «Таблиця 1.2 – Назва». Над іншими частинами зазначають: «Продовження табл.» і номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 1.2». «Закінчення табл. 1.2» пишуть на останній сторінці, якщо таблиця розміщується більше ніж на двох сторінках.

Формули в курсовій роботі повинні бути виконані у редакторі формул. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі. Нумери формул розміщують біля правого поля аркуша в круглих дужках, наприклад: «(1.1)» (перша формула першого розділу).

Вибір питання для розділу 1 курсової роботи здійснюється за такими темами:

1. Експортний потенціал підприємства у сфері ЗЕД.

2. Зовнішньоекономічні зв'язки України: стан та перспективи в умовах євроінтеграції.
3. Особливості дистриб'юторської діяльності підприємства на зовнішніх ринках.
4. Особливості митно-тарифного регулювання ЗЕД підприємств.
5. Стратегія фінансування фірми при здійсненні ЗЕД.
6. Стратегії імпорту підприємств у сфері ЗЕД.
7. Характеристика сучасного стану ЗЕД України та країн світу.
8. Система митного регулювання в Україні.
9. Формування асортиментної політики підприємства на зовнішніх ринках.
10. Організація міжнародних перевезень на підприємстві при здійсненні ЗЕД.
11. Фактори формування та напрями покращення інвестиційного клімату в Україні.
12. Суть, основні ознаки, функції та принципи зовнішньоекономічних контрактів.
13. Особливості ціноутворення при укладанні зовнішньоекономічних контрактів.
14. Суть міжнародних розрахунків. Форми розрахунків у міжнародній сфері.
15. Аналіз ефективності інвестиційної діяльності підприємства з іноземним капіталом.
16. Дослідження збутової діяльності державних підприємств на міжнародних ринках.
17. Дослідження міжнародного обміну у сфері науково-технічних знань.
18. Дослідження особливостей функціонування підприємств – суб'єктів ЗЕД на різних стадіях життєвого циклу.
19. Лізинг у системі зовнішньоторговельних операцій: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні.

20. Франчайзинг у системі зовнішньоторговельних операцій: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні.
21. Формування і організація системи менеджменту підприємства у сфері ЗЕД.
22. Конкурентоздатність підприємства як засіб досягнення його стратегічної стійкості.
23. Ціноутворення на підприємствах у сфері ЗЕД.
24. Організаційні аспекти співробітництва із зарубіжним партнером.
25. Дослідження механізму ЗЕД у вільних економічних зонах.
26. Міжнародні фінансові організації та реалізація їх проєктів в Україні.
27. Вплив валютної політики України на вітчизняні підприємства – суб'єкти ЗЕД.
28. Сучасна податкова політика в Україні та її вплив на ЗЕД вітчизняних підприємств.
29. Пріоритети розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
30. Регіональні стратегії та програми у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Перший розділ курсової роботи студент обирає згідно з номером у списку групи, але може вибрати іншу тему після попереднього узгодження з керівником роботи. Початок виконання курсової роботи передбачає вивчення вітчизняних та зарубіжних джерел щодо проблем зовнішньоекономічної діяльності. Отримані результати потрібно аналізувати та узагальнювати з урахуванням обговорення ключових аспектів досліджуваної проблеми. Варто провести порівняльний аналіз наявних теоретичних і методичних підходів для більш глибокого висвітлення ключових понять і категорій, які стосуються обраної теми першого розділу курсової роботи.

2 АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ФІРМИ

2.1 Аналіз структури та динаміки джерел формування і напрямів використання фінансових ресурсів підприємства

Першим етапом виконання курсової роботи є проведення експрес-аналізу, який дозволяє сформуванню попередню оцінку фінансового стану досліджуваного суб'єкта. Аналіз структури та динаміки джерел формування і напрямів використання фінансових ресурсів проводиться за даними балансу підприємства з використанням методів вертикального та горизонтального аналізу. Відповідно до НП(С)БО, джерела формування фінансових ресурсів відображені в пасиві балансу, а напрями їхнього використання – в активі.

Вертикальний аналіз дозволяє визначати відсоткову частку кожної статті пасиву та активу у загальній сумі балансу на певний момент часу, що дозволяє досліджувати структуру джерел формування фінансових ресурсів і майна підприємства у статичному аспекті.

Горизонтальний аналіз дозволяє вивчати динаміку джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів підприємства шляхом встановлення абсолютних і відносних змін за кожною статтею пасиву та активу балансу.

Виконання аналізу структури та динаміки джерел формування і напрямів використання фінансових ресурсів підприємства передбачає заповнення таблиць 2.1 і 2.2 для кожного звітного періоду окремо.

Аналіз джерел формування фінансових ресурсів включає оцінку абсолютних і відносних змін власних і позикових коштів підприємства. Під час його проведення важливо визначити:

а) які кошти (власні чи позикові) є основним джерелом формування фінансових ресурсів підприємства;

Таблиця 2.1 – Структура та динаміка джерел формування фінансових ресурсів підприємства у ХХХХ році

Стаття пасиву	Абсолютна величина, тис. грн		Питома вага, %		Зміни за період			
	на початок періоду	на кінець періоду	на початок періоду	на кінець періоду	в абсолютних величинах, тис. грн	у питомій вазі, %	темп приросту, %	у відсотках до зміни підсумку балансу
1	3	4	5	6	$7 = 4 - 3$	$8 = 6 - 5$	$9 = (7/3) \times 100\%$	$10 = 7$ поділити на (підсумок с. 7) $\times 100$
1. Власний капітал								
1.1. Зареєстрований (пайовий капітал)								
1.2. Додатковий капітал								
1.3. Резервний								
1.4. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)								
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення								
3. Поточні зобов'язання і забезпечення								
3.1. Короткострокові								
3.2. Кредиторська заборгованість								
3.3. Інші поточні зобов'язання і забезпечення								
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу								
Баланс								

Таблиця 2.2 – Структура та динаміка активів підприємства у ХХХХ році

Стаття активу	Абсолютна величина, тис. грн		Питома вага, %		Зміни за період			
	на початок періоду	на кінець періоду	на початок періоду	на кінець періоду	в абсолютних величинах, тис. грн	у питомій вазі, %	темп приросту, %	у відсотках до зміни підсумку балансу
1	3	4	5	6	$7 = 4 - 3$	$8 = 6 - 5$	$9 = (7/3) \times 100\%$	10*
1. Необоротні активи								
1.1. Нематеріальні активи								
1.2. Основні засоби								
1.3. Довгострокові фінансові інвестиції								
1.4. Довгострокова дебіторська заборгованість								
1.5. Інвестиційна нерухомість								
1.6. Інші необоротні активи								
2. Оборотні активи								
2.1. Запаси								
2.2. Дебіторська заборгованість								
2.3. Поточні фінансові інвестиції								
2.4. Грошові кошти								
2.5. Інші оборотні активи								
2.6. Витрати майбутніх періодів								
Баланс								

* Крім рядків, які не входять до підсумку балансу.

б) як змінюється частка власного капіталу у балансі протягом звітного періоду:

1) збільшення сприяє зростанню фінансової стійкості підприємства;

2) зменшення сприяє зниженню фінансової стійкості підприємства;

в) як змінилася частка позикових коштів у загальних джерелах формування фінансових ресурсів:

1) збільшення може свідчити про посилення фінансової нестійкості підприємства та підвищення його фінансового ризику;

2) зменшення може свідчити про підвищення фінансової незалежності підприємства;

3) зміни відсутні;

г) як змінюється резервний фонд та нерозподілений прибуток підприємства: зростання резервного фонду та нерозподіленого прибутку може свідчити про ефективну діяльність підприємства, а зменшення – про його неефективність;

д) як змінилася структура власного капіталу підприємства протягом аналізованого періоду і які складники мають найбільшу частку;

е) які зобов'язання переважають у структурі позикового капіталу і як змінилися довгострокові зобов'язання за весь аналізований період;

ж) як підвищився або знизився ризик втрати фінансової стійкості підприємства: аналізується структура фінансових зобов'язань, де переважання короткострокових джерел у структурі позикових коштів свідчить про погіршення структури балансу та підвищення ризику втрати фінансової стійкості, а переважання довгострокових – навпаки, про її покращення;

и) які зобов'язання мають переважний вплив на структуру кредиторської заборгованості на дату складання балансу;

к) які зміни відбулися за аналізований період у короткострокових зобов'язаннях перед бюджетом, постачальниками та за авансами;

л) які види короткострокової заборгованості в аналізованому періоді характеризуються найвищими темпами зростання – наприклад, висока частка заборгованості перед бюджетом може призвести до нарахування пені.

У процесі проведення аналізу використання фінансових ресурсів підприємства важливо визначити зміни в структурі його майна та зробити висновки щодо покращення або погіршення структури активів.

Особлива увага приділяється таким аспектам:

а) динаміці загального обсягу використаного підприємством майна (сума оборотних і необоротних активів): зростання загальної суми активів вказує на позитивні тенденції і переважно свідчить про розширення виробничо-господарської діяльності та збільшення виробничих можливостей підприємства, однак необхідно враховувати вплив факторів, таких як інфляція, проведення дооцінки чи індексації активів тощо;

б) зміні складових частин майна та її впливу на динаміку загального обсягу активів: зростання необоротних активів може свідчити про підвищення рівня виробничого потенціалу підприємства загалом, особливо якщо це відбувається внаслідок збільшення обсягів основних засобів або нематеріальних активів;

в) зростанню оборотних активів, яке може бути пов'язане зі збільшенням обсягів виробництва, що в цьому випадку оцінюється як позитивне явище; у середньому при стабільному функціонуванні підприємства темпи приросту оборотних активів мають переважати темпи приросту необоротних активів; дотримання цього співвідношення свідчить про одночасне зростання виробничого потенціалу та пришвидшення оборотності майна підприємства загалом;

г) які складові частини активів становлять найбільшу частку у їхній структурі: переважання та збільшення в динаміці частки оборотних активів свідчить про формування достатньо мобільної структури майна, що сприяє пришвидшенню оборотності загальних активів підприємства;

д) розмір частки необоротних активів у сукупних активах підприємства дозволяє охарактеризувати структуру майна як «важку» або «легку»:

1) якщо частка необоротних активів становить менше 40 %, то підприємство має «легку» структуру активів, тобто має високу мобільність і швидкість обороту майна;

2) якщо частка необоротних активів становить понад 40 %, то підприємство має «важку» структуру активів, що означає значні постійні витрати, пов'язані з їхньою експлуатацією, і високий вплив зміни чистого доходу на прибутковість підприємства через такі витрати;

е) яким чином характеризується динаміка складових частин необоротних активів і змін в їхній структурі;

ж) зміні величини оборотних активів підприємства в аналізованому періоді:

1) зростання загального обсягу і окремих складових оборотних активів оцінюється позитивно, якщо темпи їхнього зростання відповідають темпу зростання обсягів виробництва і реалізації продукції підприємства;

2) значне зростання дебіторської заборгованості потребує більш детального аналізу для визначення причин цього явища, оскільки її неконтрольоване збільшення, не пов'язане зі зростанням обсягів реалізації продукції, призводить до відволікання коштів з обігу та підвищення кредитного ризику для підприємства, що може негативно вплинути на його фінансовий стан;

3) які саме статті мають найбільшу частку у формуванні оборотних активів і про які проблеми це може свідчити:

– структура з великою часткою заборгованості та низьким рівнем грошових коштів може свідчити про проблеми зі своєчасним погашенням рахунків дебіторів, тоді як структура з малою часткою заборгованості та високим рівнем грошових коштів позитивно впливає на стан розрахунків підприємства;

– як змінилася вартість запасів за аналізований період і що це означає: якщо вартість запасів зросла, а їх оборотність знизилася, це негативний фактор, що свідчить про зниження ефективності управління запасами;

– яких змін зазнали обсяги дебіторської заборгованості за досліджуваний період: якщо обсяги дебіторської заборгованості зросли, це

негативна зміна, яка може бути пов'язана з проблемами при оплаті продукції або активним наданням комерційного кредиту покупцям, що призводить до відволікання поточних активів з обігу та іммобілізації оборотних коштів; якщо обсяги дебіторської заборгованості знизилися, це позитивна зміна, яка може свідчити про поліпшення ситуації з оплатою продукції та вибір оптимальної політики продажів;

– співставлення сум дебіторської та кредиторської комерційної заборгованості може вказувати на таке: підприємство має активне сальдо (дебіторська заборгованість перевищує кредиторську), що свідчить про те, що підприємство надає комерційний кредит своїм покупцям у більших обсягах, ніж отримує відстрочення платежів від своїх кредиторів, своєчасно виконує зобов'язання перед кредиторами, але потребує додаткового залучення власних коштів у господарську діяльність; підприємство має пасивне сальдо (кредиторська заборгованість перевищує дебіторську), що означає фінансування запасів підприємства та відстрочення платежів боржникам унаслідок невиконання зобов'язань перед комерційними кредиторами, що може вказувати на недостатній рівень платоспроможності;

– яку динаміку демонструє частка грошових коштів у структурі оборотних активів підприємства в досліджуваному періоді: зростання частки грошових коштів оцінюється позитивно, оскільки це підвищує загальний рівень ліквідності активів і платоспроможність підприємства; зменшення частки грошових коштів може призвести до проблем зі своєчасним виконанням зобов'язань перед зовнішніми та внутрішніми кредиторами, що є негативним явищем.

Висновки за результатами табличних розрахунків потрібно проводити в динаміці, не повторюючись і враховуючи дані за всі досліджувані періоди одночасно. Результати аналізу доцільно проілюструвати кільцевими, стовпчиковими або іншими діаграмами. Графіки мають наочно відображати динаміку або структуру показників фінансової звітності підприємства, бути чіткими та зрозумілими, а також мати економічне трактування.

2.2 Експрес-аналіз фінансових результатів діяльності підприємства

Рівень ефективності господарської діяльності будь-якого підприємства визначають фінансові результати, отримані внаслідок цієї діяльності – прибуток або збиток. Фінансові результати характеризуються абсолютними (сума отриманого прибутку або збитку) та відносними (рівень рентабельності) показниками.

Прибуток є якісним показником, оскільки його величина відображає зміну доходів підприємства, обсяг витрат і рівень використання ресурсів, пов'язаних із його діяльністю. Таким чином, прибуток синтезує всі аспекти діяльності підприємства і відображає її ефективність.

Експрес-аналіз фінансових результатів діяльності підприємства здійснюється на підставі даних форми № 2 «Звіт про фінансові результати» з використанням абсолютних і відносних показників. У структурі аналізу даних звіту про фінансові результати виокремлюють такі абсолютні показники:

- а) чистий дохід від реалізації продукції;
- б) валовий прибуток (збиток);
- в) фінансовий результат від операційної діяльності;
- г) фінансовий результат до оподаткування;
- д) чистий фінансовий результат.

Відносні показники включають темпи приросту абсолютних показників. Виконання експрес-аналізу фінансових результатів діяльності підприємства передбачає заповнення таблиці 2.3. Аналіз і висновки щодо фінансових результатів мають детально розкривати такі питання:

- а) як змінилися абсолютні показники фінансових результатів підприємства за аналізований період;
- б) якою була основна діяльність підприємства за аналізований період – прибутковою, збитковою чи беззбитковою;
- в) від якого виду діяльності підприємство отримало основний дохід за аналізований період – основної, фінансової чи іншої;

г) який прибуток (збиток) до оподаткування отримало підприємство в результаті здійснення всіх видів діяльності на кінець аналізованого періоду;

д) про що свідчить відсутність у підприємства чистого прибутку, наприклад про відсутність можливості поповнення оборотних коштів для ведення нормальної господарської діяльності тощо.

Таблиця 2.3 – Фінансові результати підприємства у ХХ–ХХ роках

Показник	Джерело інформації, форма № 2	_ рік, тис. грн	_ рік, тис. грн	Темп приросту, %	_ рік, тис. грн	Темп приросту, %
1	2	3	4	$5 = \frac{4 - 3}{3} \times 100 \%$	6	$7 = \frac{6 - 4}{4} \times 100 \%$
1. Чистий дохід від реалізації продукції	р. 2 000					
2. Валовий прибуток (збиток)	р. 2 090 (2 095)					
3. Фінансовий результат від операційної діяльності	р. 2 190 (2 195)					
4. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	р. 2 290 (2 295)					
5. Чистий прибуток	р. 2 350 (2 355)					

Для визначення загального рівня ефективності функціонування підприємства потрібно порівняти темпи зростання чистого доходу та собівартості. Також важливо звернути увагу на тенденції змінювання чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і чистого прибутку. Експрес-аналіз фінансових результатів діяльності підприємства завершується загальним висновком про ефективність його функціонування в аналізованому періоді.

2.3 Поглиблений аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства. Аналіз ліквідності підприємства

Ліквідність – це здатність активів перетворюватися в грошові кошти. Ступінь ліквідності активів підприємства визначається тривалістю періоду, протягом якого ця трансформація може бути здійснена (чим коротший період, тим вища ліквідність активів). Інформаційне забезпечення аналізу ліквідності підприємства надається у формі № 1 «Баланс».

Аналіз ліквідності підприємства починається із заповнення таблиці 2.4, на підставі якої визначається ліквідність балансу. Ліквідність балансу визначається ступенем покриття зобов'язань підприємства активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення платіжних зобов'язань. Аналіз ліквідності балансу передбачає поетапне порівняння груп активів підприємства, виокремлених за ступенем їх ліквідності, із групами пасивів, сформованими за строками їх виконання.

За ступенем ліквідності статті активів можна умовно розподілити на чотири групи:

I група (A1) – абсолютно ліквідні активи, наприклад грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення.

II група (A2) – активи, що швидко реалізуються, наприклад дебіторська заборгованість.

III група (A3) – активи, що реалізуються повільно, наприклад запаси, витрати майбутніх періодів та інші оборотні активи.

IV група (A4) – активи, що реалізуються важко, зокрема необоротні активи.

Оскільки серед пасивів можна виокремити зобов'язання різного рівня строковості, усі зобов'язання підприємства поділяються на чотири групи залежно від строків їх погашення:

I група (П1) – найбільш строкові зобов'язання, наприклад кредиторська заборгованість.

Таблиця 2.4 – Показники ліквідності балансу підприємства у 20xx – 20xx роках

Стаття активу	Джерело інформації, форма №1					Стаття пасиву	Джерело інформації, форма №1				
		На початок 1-го періоду, тис. грн	На кінець 1-го періоду, тис. грн	На кінець 2-го періоду, тис. грн	На кінець 3-го періоду, тис. грн			На початок 1-го періоду, тис. грн	На кінець 1-го періоду, тис. грн	На кінець 2-го періоду, тис. грн	На кінець 3-го періоду, тис. грн
1. Найбільш ліквідні активи, А1	р. (1 160 +1 165)					1. Найбільш термінові зобов'язання, П1	рр. (1 605 + ... + 1650)				
2. Активи, що швидко реалізуються, А2	р. (1 120 + ... + 1 155)*					2. Короткострокові пасиви, П2	р. (1 600 +1 660 + +1 665 + 1 690 + + 1 700)				
3. Активи, що повільно реалізуються, А3	рр. (1 100 + 1 110 + + 1 170 + 1 190 + + 1 200)					3. Довгострокові пасиви, П3	рр. 1 595 + 1 800				
4. Активи, що важко реалізуються А4	р. 1 095					4. Постійні пасиви, П4	р. 1 495				

* Крім рядків, які не входять до підсумку балансу.

II група (П2) – середньострокові зобов'язання, включаючи короткострокові кредити банку, доходи майбутніх періодів та інші короткострокові зобов'язання.

III група (П3) – довгострокові зобов'язання, наприклад довгострокові зобов'язання та забезпечення.

IV група (П4) – постійні (стійкі) пасиви, зокрема власний капітал, що постійно перебуває в розпорядженні підприємства.

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються такі умови: $A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$, $A4 \leq П4$. Якщо дотримані перші три умови ліквідності ($A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$), то виконується й остання нерівність ($A4 \leq П4$), яка є балансувальною, підтверджуючи наявність власних оборотних коштів у суб'єкта господарювання і дотримання мінімальної умови фінансової стійкості.

За результатами аналізу даних таблиці 2.4 надаються висновки щодо ліквідності балансу як для кожного звітного періоду окремо, так і для досліджуваного періоду загалом.

Невиконання однієї з перших трьох нерівностей свідчить про порушення ліквідності балансу.

Порівняння найбільш ліквідних активів та їх швидко реалізованих елементів із найбільш терміновими зобов'язаннями і короткостроковими пасивами дозволяє оцінити поточну ліквідність підприємства, яка відображає його платоспроможність на момент проведення аналізу. Порівняння повільно реалізованих активів із довгостроковими зобов'язаннями відображає перспективну ліквідність, що дозволяє прогнозувати платоспроможність на основі можливих надходжень і платежів.

Дослідження співвідношень цих груп активів і пасивів протягом декількох періодів дозволяє визначити тенденції у структурі балансу та його ліквідності.

Наступним етапом аналізу ліквідності є дослідження відповідних фінансових коефіцієнтів (табл. 2.5), яке здійснюється шляхом поетапного співставлення окремих груп активів із короткостроковими пасивами на підставі даних балансу.

Таблиця 2.5 – Розрахунок показників ліквідності підприємства

Показник	Джерело інформації	Нормативне значення	На початок року	На кінець року	Відхилення
1. Коефіцієнт поточної ліквідності (Кпл)	$\frac{\text{ф. 1, р. 1 195}}{\text{ф. 1, р. 1 695}}$	1,5–2			
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності (Кшл)	$\frac{\text{ф. 1, р. 1 195} - \text{р. 1 100} - \text{р. 1 110}}{\text{ф. 1, р. 1 695}}$	0,5–1			
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кал)	$\frac{\text{ф. 1, р. 1 160} + \text{р. 1 165}}{\text{ф. 1, р. 1 695}}$	0,2–0,35			
4. Власні оборотні кошти (ВОК)	$\text{ф. 1, р. 1 495} - \text{ф. 1, р. 1 095}$	> 0			
5. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами (Квок)	$\frac{\text{ф. 1, р. 1 495} - \text{р. 1 095}}{\text{ф. 1, р. 1 195}}$	> 0 збільшення			
6. Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами (Кзвок)	$\frac{\text{ф. 1, р. 1 495} - \text{р. 1 095}}{\text{ф. 1, р. 1 100} + \text{р. 1 110}}$	> 0,5			
7. Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів (Кман. вок)	$\frac{\text{ф. 1, р. 1 165}}{\text{ф. 1, р. 1 495} - \text{ф. 1, р. 1 095}}$	збільшення			
8. Коефіцієнт покриття запасів (Кпокр. зап)	$\frac{\text{ф. 1, р. 1495} - \text{р. 1095} + \text{р. 1600} + \text{р. 1615}}{\text{ф. 1, р. 1100} + \text{р. 1110}}$	> 1			

Загальним показником ліквідності є коефіцієнт поточної ліквідності, відомий також як коефіцієнт покриття, який визначається за відношенням усіх оборотних активів до поточних зобов'язань. Цей показник вказує на достатність

оборотних активів підприємства для погашення короткострокових зобов'язань, показуючи, скільки грошових одиниць оборотних активів припадає на кожен грошову одиницю короткострокових зобов'язань. Рекомендоване значення цього показника зазвичай коливається в межах від 1,5 до 2.

Коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності визначають за більш вузьким колом оборотних активів, від нього віднімають найменш ліквідну частину – запаси. Цей показник орієнтовно має значення від 0,5 до 1 і слугує для оцінки готовності підприємства до погашення зобов'язань за короткий термін.

Найжорсткішим критерієм ліквідності є коефіцієнт абсолютної ліквідності, який визначається за співвідношенням найбільш ліквідних активів до поточних зобов'язань. Цей показник показує, яка частина короткострокових зобов'язань може бути виконана негайно за рахунок найбільш ліквідних активів. Достатнім вважається, якщо коефіцієнт абсолютної ліквідності перебуває в межах від 0,2 до 0,35.

Показник власних оборотних коштів (ВОК) характеризує частину власного капіталу підприємства, яка використовується для покриття його поточних активів. Цей показник відображає свободу дій та фінансову стійкість підприємства з короткострокової перспективи.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами показує, яка частина оборотних активів фінансується за рахунок власних коштів підприємства: чим вищий цей показник, тим вищі платоспроможність і кредитоспроможність підприємства.

Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами визначає, яка частина матеріальних запасів фінансується за рахунок власних коштів підприємства. Рекомендоване значення цього показника не нижче 0,5. Коефіцієнт маневреності ВОК характеризує частку власних оборотних коштів у формі абсолютно ліквідних активів, зокрема грошових коштів. Зростання цього показника в динаміці вважається позитивною тенденцією.

Коефіцієнт покриття запасів відображає відношення «нормальних» джерел фінансування запасів до їхньої загальної величини. Ці «нормальні» джерела

включають власні оборотні кошти, короткострокові банківські кредити та заборгованість перед постачальниками за товари, роботи та послуги. Якщо значення цього показника менше 1, це свідчить про нестійкий поточний фінансовий стан підприємства.

Для підвищення вірогідності аналізу показників ліквідності традиційно рекомендується враховувати специфіку виробничої діяльності та індивідуальні компоненти поточних активів і зобов'язань підприємства.

2.4 Аналіз фінансової стійкості підприємства

Фінансова стійкість підприємства визначається рівнем його фінансової незалежності від зовнішніх кредиторів та інвесторів. Для аналізу фінансової стійкості використовується інформація з форми № 1 «Баланс», яка відображає фінансові ресурси підприємства. Фінансова стійкість означає належне розпорядження цими ресурсами з метою забезпечення сталої прибутковості і забезпечення процесу розширеного відтворення.

Для проведення аналізу фінансової стійкості підприємства необхідно розраховувати як абсолютні, так і відносні показники. У таблиці 2.6 наведено порядок розрахунку абсолютних показників фінансової стійкості підприємства.

Після проведення розрахунків підприємство можна класифікувати як один з чотирьох типів фінансової стійкості (табл. 2.7), які визначаються за співвідношенням обсягу запасів та джерел їх фінансування.

Абсолютна фінансова стійкість означає, що всі запаси підприємства покриваються власними оборотними коштами, тобто його поточна діяльність не залежить від зовнішніх кредиторів. Така ситуація трапляється зрідка і не може вважатися оптимальною, оскільки є свідченням того, що керівництво компанії не вміє, не бажає або не має можливості використовувати зовнішні джерела фінансування для операційної діяльності.

Таблиця 2.6 – Абсолютні показники фінансової стійкості підприємства

Показник	Джерело інформації (форма № 1) або формула для розрахунку	На початок 1-го періоду, тис. грн	На кінець 1-го періоду, тис. грн	На кінець 2-го періоду, тис. грн	На кінець 3-го періоду, тис. грн
1. Постійні пасиви (ПП)	р. 1 495				
2. Активи, що важко реалізуються (А _{ВР})	р. 1 095				
3. Власні обігові кошти (ВОК)	ПП – А _{ВР}				
4. Довгострокові зобов'язання (ДЗ)	р. 1 595				
5. Наявність постійних та довгострокових пасивів для фінансування запасів	ВОК + ДЗ				
6. Короткострокові кредити банків (КК)	р. 1 600				
7. Загальна сума основних джерел фінансування запасів	ВОК + ДЗ + КК				
8. Запаси (З)	рр. (1 100 + 1 110)				
9. Надлишок (нестача) власних обігових коштів	ВОК – З				
10. Надлишок (нестача) власних обігових коштів та довгострокових зобов'язань	ВОК + ДЗ – З				
11. Надлишок (нестача) основних джерел фінансування запасів	ВОК + ДЗ + КК – З				

Таблиця 2.7 – Типи фінансової стійкості підприємства

Показники	Типи фінансової стійкості			
	абсолютна	нормальна	недостатня	кризова
$\Phi^c = \text{ВОК} - \text{З}$	$\Phi^c \geq 0$	$\Phi^c \leq 0$	$\Phi^c \leq 0$	$\Phi^c \leq 0$
$\Phi^T = \text{ФК} - \text{З}$	$\Phi^T \geq 0$	$\Phi^T \geq 0$	$\Phi^T \leq 0$	$\Phi^T \leq 0$
$\Phi^o = \text{ДФ} - \text{З}$	$\Phi^o \geq 0$	$\Phi^o \geq 0$	$\Phi^o \geq 0$	$\Phi^o \leq 0$
S(Φ)	(1; 1; 1)	(0; 1; 1)	(0; 0; 1)	(0; 0; 0)

Нормальна фінансова стійкість відображає раціональне використання позикових коштів підприємством і зазвичай забезпечує високу дохідність поточної діяльності. У цій ситуації підприємство використовує для покриття запасів як власні оборотні кошти, так і довгострокові залучені кошти. З точки зору фінансового менеджменту такий тип фінансування є найбільш бажаним для підприємства.

Нестійкий фінансовий стан свідчить про порушення платоспроможності, але при цьому зберігається можливість відновлення рівноваги між платіжними засобами і зобов'язаннями шляхом поповнення власних оборотних коштів, скорочення дебіторської заборгованості та пришвидшення оборотності запасів.

Кризовий фінансовий стан вказує на потенційну неспроможність підприємства забезпечити фінансування запасів за рахунок відповідних джерел. Це може призвести до неприпустимого фінансового стану в поточному періоді та втрати фінансової рівноваги в довгостроковій перспективі. У такій ситуації керівництво повинно розробити заходи для відновлення фінансової стійкості, зосередившись на зменшенні запасів і витрат, поповненні власних оборотних коштів і пришвидшенні обороту капіталу в поточних активах.

Аналіз типу фінансової стійкості підприємства має бути доповнений дослідженням відносних показників фінансової стійкості (табл. 2.8).

Коефіцієнт автономії (коефіцієнт концентрації власного капіталу) відображає частку власних коштів підприємства у загальній сумі коштів, інвестованих у його діяльність: чим вищий цей коефіцієнт, тим більш фінансово стійким, стабільним і незалежним від зовнішніх кредиторів є підприємство. Вважається, що підприємства з високою часткою власного капіталу є привабливішими для кредиторів, оскільки вони здатні погасити борги за рахунок власних коштів. На практиці загальна сума заборгованості не повинна перевищувати суму власних джерел фінансування, тобто джерела фінансування підприємства мають бути принаймні наполовину сформовані за рахунок власних коштів. Таким чином, критичне значення коефіцієнта автономії становить 0,5.

Таблиця 2.8 – Алгоритм розрахунку коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства

Показники	Формули для розрахунків	Джерело інформації, ф. № 1	Рекомендовані значення
1. Коефіцієнт автономії (Кавт.)	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Капітал}}$	$\frac{\text{р. 1 495}}{\text{р. 1 900}}$	$\geq 0,5$, збільшення
2. Коефіцієнт фінансової залежності (Кфз)	$\frac{\text{Капітал}}{\text{Власний капітал}}$	$\frac{\text{р. 1 900}}{\text{р. 1 495}}$	≤ 2 , зменшення
3. Коефіцієнт фінансового ризику (Кфр)	$\frac{\text{Залучений капітал}}{\text{Власний капітал}}$	$\frac{\text{р. 1 900} - \text{р. 1 495}}{\text{р. 1 495}}$	$\leq 0,5$, критичне – 1
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу (Кман. вк)	$\frac{\text{Власні оборотні кошти}}{\text{Власний капітал}}$	$\frac{\text{р. 1 495} - \text{р. 1 095}}{\text{р. 1 495}}$	> 0 , збільшення
5. Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень (Кстр. дв)	$\frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Необоротні активи}}$	$\frac{\text{р. 1 595}}{\text{р. 1 095}}$	–
6. Коефіцієнт довгострокового залучення коштів (Кдзк)	$\frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Власний капітал} + \text{довгострокові зобов'язання}}$	$\frac{\text{р. 1 595}}{\text{р. 1 495} + \text{р. 1 595}}$	0,4
7. Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел (Кфнкд)	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Власний капітал} + \text{довгострокові зобов'язання}}$	$\frac{\text{р. 1 495}}{\text{р. 1 495} + \text{р. 1 595}}$	0,6

Коефіцієнт фінансової залежності є оберненим до коефіцієнта автономії. Зростання цього показника свідчить про збільшення частки позикових коштів у фінансуванні підприємства, тобто про втрату фінансової незалежності.

Коефіцієнт фінансового ризику показує співвідношення залучених коштів і власного капіталу, відображаючи, скільки одиниць залучених коштів припадає на одиницю власних. Зростання цього показника свідчить про підвищення

залежності підприємства від зовнішніх інвесторів та кредиторів, тобто про зниження фінансової стійкості, і навпаки. Оптимальне значення – 0,5, критичне – 1.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу перебуває в обігу, тобто в такій формі, що дозволяє вільно маневрувати цими коштами, і яка частина – капіталізована. Для забезпечення гнучкості у використанні власних коштів коефіцієнт маневреності має бути достатньо високим. Позитивною тенденцією буде незначне зростання цього коефіцієнта у динаміці.

Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень показує, яка частина необоротних активів підприємства фінансується зовнішніми інвесторами. Зростання цього показника свідчить про збільшення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів.

Коефіцієнт довгострокового залучення коштів та коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих вкладень у сумі дорівнюють 1 і характеризують структуру довгострокових пасивів підприємства, що складаються з власного капіталу та довгострокових зобов'язань. Зростання коефіцієнта довгострокового залучення коштів свідчить про те, що в довгостроковій перспективі підприємство стає все більш залежним від зовнішніх джерел.

2.5 Аналіз ділової активності підприємства

Оцінювання ділової активності передбачає визначення результатів діяльності підприємства шляхом комплексної оцінки ефективності використання виробничих і фінансових ресурсів, які забезпечують оптимальне співвідношення темпів росту та основних фінансових показників.

Метою аналізу ділової активності є розрахунок відповідних аналітичних показників, виявлення тенденцій і причин їхніх змін для оцінки рівня ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства та визначення потенційних можливостей для підвищення цього рівня. Інформаційне

забезпечення аналізу ділової активності підприємства надають форма № 1 «Баланс» та форма № 2 «Звіт про фінансові результати».

Кількісні критерії ділової активності виражаються у вигляді абсолютних та відносних показників.

Серед абсолютних показників варто виокремлювати обсяг продажу готової продукції, товарів, робіт, послуг, прибуток та величину активів (авансованого капіталу) підприємства. Ці параметри доцільно порівнювати в динаміці за кілька періодів (років, кварталів). Оптимальне співвідношення між ними таке:

$$100 < T_a < T_v < T_p, \quad (2.1)$$

де T_p – темп зростання прибутку, %;

T_v – темп зростання виручки від реалізації продукції, %;

T_a – темп зростання активів підприємства, %.

Наприклад, нерівність $100 < T_a$ означає, що економічний потенціал підприємства зростає, тобто масштаби його діяльності розширюються.

Нерівність $T_a < T_v$ вказує на те, що обсяг реалізації збільшується швидше, ніж економічний потенціал, тобто ресурси підприємства використовуються більш ефективно, підвищуючи віддачу від кожної вкладеної грошової одиниці.

Із третьої нерівності $T_v < T_p$ зрозуміло, що прибуток зростає швидшими темпами, що свідчить про відносне зниження витрат виробництва і обігу в результаті оптимізації технологічного процесу та взаємовідносин із контрагентами.

Аналіз ділової активності передбачає розрахунок коефіцієнтів і періодів оборотності.

Коефіцієнти оборотності відображають ефективність використання ресурсів або майна підприємства, визначаються як співвідношення чистого доходу від реалізації продукції до середньорічного обсягу використовуваних ресурсів. Інший підхід до їхнього розуміння полягає в тому, що вони вказують на кількість оборотів певного типу ресурсів за аналізований період.

Періоди оборотності визначають, скільки днів триває один оборот ресурсів, і розраховуються шляхом поділу тривалості аналізованого періоду на значення відповідного коефіцієнта оборотності.

Таблиця 2.9 містить розрахунок коефіцієнтів оборотності фінансових ресурсів підприємства.

Таблиця 2.9 – Коефіцієнти оборотності економічних та фінансових ресурсів підприємства у ХХ–ХХ роках

Показник	Умовне позначення	Джерело інформації	Напрямок позитивних змін	ХХ рік	ХХ рік	ХХ рік
1. Коефіцієнт оборотності активів	K_A	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1 300}_P + 1 300_K)}$	> 0, збільшення			
2. Коефіцієнт оборотності основних фондів	K_{OF}	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1 005}_P + 1 010_P + 1 005_K + 1 010_K)}$	> 0, збільшення			
3. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	K_{OA}	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1 195}_P + 1 195_K)}$	> 0, збільшення			
4. Коефіцієнт оборотності запасів	K_Z	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1 100}_P + 1 110_P + 1 100_K + 1 110_K)}$	> 0, збільшення			
5. Коефіцієнт оборотності готової продукції	K_{GP}	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1 103}_P + 1 103_K)}$	> 0, збільшення			
6. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	K_{DZ}	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1 125}_P + \dots + 1 155_P + 1 125_K + \dots + 1 155_K)}$	> 0, збільшення			
7. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	K_{VK}	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1 495}_P + 1 495_K)}$	> 0, збільшення			
8. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	K_{KZ}	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1 610}_P + \dots + 1 650_P + 1 610_K + \dots + 1 650_K)}$	> 0, зменшення			

Примітка. Індеси «п» та «к» біля рядків балансу означають початок та кінець звітної періоду відповідно.

Розглянемо особливості аналізу основних коефіцієнтів, зазначених у таблиці. Коефіцієнти оборотності активів дають розуміння того, чи ефективно підприємство використовує свої активи для виробництва продукції, враховуючи вартість окремих видів активів. Коефіцієнт оборотності запасів відображає швидкість їхньої реалізації і є показником ефективності діяльності підприємства

із закупівлі сировини, матеріалів, виробництва та збуту готової продукції. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості відображає ефективність політики підприємства щодо кредитування покупців і збору оплати за реалізовану продукцію в кредит, а також характеризує рівень комерційного ризику, пов'язаного з такими фінансовими відносинами.

Чим вище значення цих коефіцієнтів, тим ефективніше підприємство управляє своїми відносинами з постачальниками та покупцями, що відображається як вищий рівень його ділової активності

Коефіцієнт оборотності власного капіталу вказує на те, наскільки ефективно підприємство використовує свій власний капітал для підтримки своєї діяльності. Якщо цей коефіцієнт в аналізованому підприємстві високий і перевищує середньогалузевий показник, це свідчить про те, що компанія максимально ефективно використовує кожен вкладений власниками коштовну одиницю.

У таблиці 2.10 наведено періоди оборотності фінансових ресурсів підприємства.

Таблиця 2.10 – Періоди оборотності економічних та фінансових ресурсів підприємства у ХХ–ХХ роках

Показник	Формула для розрахунку*	Напрямок позитивних змін	xx рік, дні	xx рік, дні	xx рік, дні
1. Період оборотності активів	$\frac{360}{K_A}$	> 0, зменшення			
2. Період оборотності основних фондів	$\frac{360}{K_{OF}}$	> 0, зменшення			
3. Період оборотності оборотних активів	$\frac{360}{K_{OA}}$	> 0, зменшення			
4. Період оборотності запасів	$\frac{360}{K_3}$	> 0, зменшення			
5. Період оборотності готової продукції	$\frac{360}{K_{ГП}}$	> 0, зменшення			
6. Період оборотності дебіторської заборгованості	$\frac{360}{K_{ДЗ}}$	> 0, зменшення			
7. Період оборотності власного капіталу	$\frac{360}{K_{ВК}}$	> 0, зменшення			
8. Період оборотності кредиторської заборгованості	$\frac{360}{K_{КЗ}}$	> 0, збільшення			

*Якщо звітний період рік – 360 днів, півріччя – 180 днів, квартал – 90.

На підставі аналізу даних, представлених у таблицях 2.9 і 2.10, можна зробити висновки щодо швидкості оборотності фінансових ресурсів підприємства як за кожний звітний період, так і за весь досліджуваний період в цілому.

2.6 Аналіз рентабельності підприємства

Рентабельність відображає ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства, показуючи, скільки прибутку (валового, операційного, до оподаткування, чистого) припадає на одну гривню реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), активів, власного капіталу тощо.

Інформаційне забезпечення аналізу рентабельності підприємства здійснюється за допомогою форми № 1 «Баланс» та форми № 2 «Звіт про фінансові результати». Виконання аналізу рентабельності підприємства включає заповнення таблиці 2.11 згідно з даними вказаних форм звітності.

Таблиця 2.11 – Показники рентабельності підприємства у XX–XX роках

Показник	Джерело інформації	xx рік	xx рік	xx рік
1	2	3	4	5
1. Коефіцієнт рентабельності майна (капіталу)	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 350(2 355)} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1 900}_{\text{П}} + 1 900_{\text{К}})}$			
2. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 350(2 355)} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1 495}_{\text{П}} + 1 495_{\text{К}})}$			
3. Коефіцієнт рентабельності продаж	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 090(2 095)}}{\text{ф. 2 р. 2 000}}$			
4. Коефіцієнт валової рентабельності основної діяльності	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 090(2 095)}}{\text{ф. 2 р. 2 050}}$			
5. Коефіцієнт рентабельності операційної діяльності	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 190(2 195)}}{\text{ф. 2 р. (2 050 + 2180)}}$			
6. Коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 350(2 355)}}{\text{ф. 2 р. 2 000}}$			

Продовження таблиці 2.11

1	2	3	4	5
7. Коефіцієнт рентабельності необоротних активів	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 350(2 355)} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1095}_{\text{п}} + 1 095_{\text{к}})}$			
8. Коефіцієнт рентабельності оборотних активів	$\frac{\text{ф. 2 р. 2 350(2 355)} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1 195}_{\text{п}} + 1 195_{\text{к}})}$			

Індекси «п» та «к» поруч з рядками балансу вказують на початок і кінець періоду відповідно.

Аналіз рентабельності підприємства виконується за допомогою системи показників. Серед основних показників рентабельності розраховують такі:

1. Коефіцієнт рентабельності активів (майна) – вказує, який прибуток отримує підприємство з кожної гривні, вкладеної в його активи. Аналіз рентабельності активів проводять для оцінки загальної ефективності діяльності підприємства.

2. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу – відображає, який прибуток приносить кожна інвестована власниками грошова одиниця, та є об'єктом інтересу для наявних і потенційних власників і акціонерів.

3. Коефіцієнт рентабельності продажу – визначає, скільки валового прибутку надходить на підприємство з кожної гривні чистого доходу, відображаючи ефективність виробничої діяльності та політики ціноутворення.

4. Коефіцієнт валової рентабельності основної діяльності – вказує, скільки копійок валового прибутку формує одну гривню витрат виробничої собівартості, оцінюючи ефективність роботи структурних підрозділів підприємства за центрами витрат і центрами відповідальності.

5. Коефіцієнт рентабельності операційної діяльності – відображає ефективність операційних витрат, які безпосередньо впливають на виготовлення та реалізацію продукції.

6. Коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції – відображає відношення чистого прибутку до виручки від реалізації продукції підприємства. Якщо показник операційної рентабельності залишається сталим, а чиста

рентабельність знижується, це може вказувати на збільшення фінансових витрат або отримання збитків від участі в капіталі інших підприємств або на підвищення суми сплачених податкових платежів.

Коефіцієнти рентабельності необоротних та оборотних активів відображають ефективність їхнього використання на підприємстві. У процесі аналізу корисно дослідити динаміку цих показників рентабельності та порівняти їх з аналогічними коефіцієнтами для підприємств галузі і показниками конкурентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болюх М. А. Збірник задач з курсу «Економічний аналіз» : навч. посіб. / М. А. Болюх, М. І. Горбатов. – Київ : КНЕУ, 2002. – 232 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз: практикум : посіб. для студ. спец. 7.050106 «Облік і аудит», 7.050201 «Менеджмент організацій» / Ф. Ф. Бутинець, Є. В. Мних, О. В. Олійник. – Житомир : ЖІТІ, ПП «Рута», 2000. – 416 с.
3. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посіб. / В. М. Варенко. – Київ : Університет «Україна», 2014. – 417 с.
4. Економічний аналіз : підручник / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній ; за ред. проф. А.Г. Загороднього. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2008. – 428 с.
5. Економічний аналіз : навч. посіб. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов ; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – Київ : КНЕУ, 2001. – 540 с.
6. Житна І. П. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств / І. П. Житна, А. М. Нескреба. – Київ : Вища школа, 1992. – 191 с.
7. Івахненко В. М. Економічний аналіз : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. М. Івахненко, М. І. Горбатов, В. С. Львовчкін. – Київ : КНЕУ, 1999. – 176 с.
8. Інформаційно-аналітичний інструментарій міжнародного бізнесу : методичні рекомендації до виконання курсової роботи для здобувачів вищої освіти спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» освітньої програми «Міжнародний бізнес» першого (бакалаврського) рівня / уклад. І. П. Отенко, Г. А. Іващенко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2024. – 32 с.
9. Косова Т. Д. Організація і методика економічного аналізу : навч. посіб. / Т. Д. Косова, М. П. Сухарев, Л. О. Ващенко. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 528 с.
10. Костирко Р. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Р. О. Костирко. – Харків : Фактор, 2007. – 784 с.

11. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу : навч. посіб. / Г. І. Купалова. – Київ : Знання, 2008. – 639 с.
12. Мних В. В. Економічний аналіз : підручник для студ. ВНЗ / В. В. Мних. – Київ : ЦНЛ, 2003. – 412 с.
13. Мец В. О. Економічний аналіз : Збірник практичних завдань і тестів за даними П(С)БО : навч. посіб. / В. О. Мец. – Київ, 2001. – 236 с.
14. Серединська В. М. Економічний аналіз : навч. посіб. / В. М. Серединська, О. М. Загородна, Р. В. Федорович. – Тернопіль : Видавництво «Астон», 2010. – 624 с.
15. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства : навч. посіб. для студ. економічних спеціальностей ВНЗ / Н. В. Тарасенко. – Київ : Алеута, 2003. – 485 с.
16. Фінанси підприємств : підручник / ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – Київ : КНЕУ, 2002. – 571 с.
17. Цигилик І. І. Економічний аналіз господарської діяльності підприємства : опорний конспект лекцій / І. І. Цигилик, С. О. Кропельницька, О. І. Мозіль. – Київ : ЦНЛ, 2004. – 99 с.
18. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / за заг. ред. І. О. Школьник. – Київ : Центр навчальної літератури, 2016. – 368 с.
19. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / за заг. ред. Т. Д. Косової, І. В. Сіменко. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 440 с.
20. Швиданенко Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства : монографія / Г. О. Швиданенко, О. І. Олексик. – Київ : Вид-во КНЕУ, 2002. – 192 с.
21. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / О. О. Шеремет. – Київ : Кондор, 2010. – 196 с.
22. Шкарабан С. І. Організація і методика економічного аналізу (збірник задач) : навч. посіб. / С. І. Шкарабан. – Тернопіль : ТНЕУ, «Економічна думка», 2009. – 176 с.

Електронне навчальне видання

Методичні рекомендації до виконання курсової роботи

«АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФІРМ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ»

(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання зі спеціальності 051 – Економіка, освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»)

Укладач **ФЕДОТОВА** Юлія Володимирівна

Відповідальний за випуск *М. С. Наумов*

Редактор *О. А. Норик*

Комп'ютерне верстання *Є. Г. Панова*

План 2024, поз. 297М

Підп. до друку 05.08.2024. Формат 60 × 84/16.
Ум. друк. арк. 2,3.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.

Електронна адреса: office@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 5328 від 11.04.2017.